

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

**De Nieuwe En Naauwkeurige Neederlandse Hovenier,
Onderwyzende hoe hier te Lande, onder dit Climaat een
Thuin, met zyn Parken, Paaden, Glintingen en Heiningen
wel zal aangeleid, en hoe de Boomen aan ...**

Te Leyden, 1735

Beginfels en Leerregels om daar in wel te gelukken

[urn:nbn:de:bsz:31-139361](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-139361)

VYFDE VRAAGSTUK.

Van de verscheide manieren van Enten.

EERSTE HOOFDPUNT.

Van de beginsels en Leerregels om daar in wel te gelukken-

LEERLING.

UE heeft my te verstaan gegeven, myn Heer, dat het volstrekt noodzakelyk is, om voortreffelyke vrugten te hebben, te Enten; En gelyk het voornaamste doelwit der planters zodanige vrugten zyn, zo verlock ik dat UE my eenige beginsels en leerregels geeft, om my in zo een aangename, en keurige faak te geleiden.

ERVAARE.

De Ouden die over deeze zaak geschreven hebben, hebben zo veel verscheide manieren van Enten voorgesteld, dat ik 'er u zo een lange verhandeling van zoude moeten maaken, dien ik gelooven zou, dat uw geheugenis zo veel verwarren, en vermoeven zou, om 'er de leerregels van te onthouden, als ik verzeekerd ben, dat zy voor de meeste gedeelte onnut zyn. Deeze onvermoeide en naspeurende Mannen ondervinding ontbrekende, stelden alles in 't werk, dat hun in den sin kwam, en gingen daar wat ruuw en onbeschaaft meede te werk, zo dat zy zelfs bekenden, als zy daar in gelukten dat het geval meer tot de volmaking van haar Arbeid had gedaan, als haar behendigheit.

Zy hebben veele Eeuwen onkundig geweest, dat de gelykardigheit, of simpatie, die in de boomen van het zelve geslagt is, de oorzaak is van deeze wonderlyke vereeniging, en op onzekere en twyffelagrige beginzels werkende, de meeste strydig, en van natuure onmogelyk, als by voorbeeld met den Wyngaard op den Nooteboom te Enten, meenden zy daar van wyn te plukken tot tweederley gebruik, dat is om te drinken, en om te branden; haar dwaaling verbeelde zig dat den Laurier, den Willigeboom,

de

de fruik van een kool, de eigenschap hadden, om voor een onderwerp te dienen, tot alle soorten van griffels, daar zyn'er nog in dese tyd, die sig zelfs wysmaken dat Appel op Peer, of Peer op Appel geënt vrugt draagd, die te samen de smaak-en gedaante heeft van dese twee verscheide soorten; De Natuur wykt noit van haar voornemen, wat moeite of sorg den mensch wil neemen om haar het tegengestelde te doen voortbrengen hy kan wel door zyn Geleerdheid en Ervarendheid eenige volmaaktheit by sijn werk voegen, gelyk door groote arbeid, en welgelegendheit van de grond daar hy plant, kan hy gooter, en smaakelyker vrugten verkrygen, maar hy zoude haar nooit van zoort kunnen doen veranderen, gelyk ons een gaauwe Thuynier van onsen tyd heeft willen wys maaken, die wel toond in zyn verhandeling over deeze zaak, dat hy alles niet ondervonden heeft, dat hy voor den dag brengd, maar dat hy te ligtgelovig is geweest, op 't verhaal van den een of den ander, wiens Eerwaardigheit om de waarheid te zeggen, de beste niet en was: Eindelyk deeze (Eerwaardige oudheid) tyd en arbeid, in het naspeuren van de waarheid dat selfs aan de vermaardste van hun tyd aanleiding heeft gegeven, om te zeggen, dat de waarheid in een grondelooze put verborgen was, en dat de wetenschappen, door de weg van onze sinnen moettende gaan, eer zy tot ons verstand koomen; of daar het voorwerp van werden, dat zy 'er zeer bezwaarlyk door zo een twyffelagtige weg, konden aankoomen, of arriveeren, zo dat deeze voortreffelyke Mannen, wel hebben willen bekennen dat 'er niets zekers en was, en dat de wetenschap in deeze put begraven was, of om beeter te zeggen, dat alles in de duisternisse der onweetendheid verborgen was.

't Is dan niet zonder Reeden, dat zy openbaar hun dwaalingen beleeden; Nadien hun voorneemens zelden van een gelukkig gevolg verseld waaren: En sekerlyk 't en kon niet anders zyn, nadien de oorzaken, van welke zy de uitwerkingen wilden doen voortbrengen, daar de vereiste en noodzakelyke eigenschappen niet toe hadden, en zonder dewelke zy natuurlyker wys haar voornemens niet konden begunstigen, gelyk ik u getoond heb, door het voorbeeld van Wyngaard op Noot, en ontelbare anderen, die ik niet wil bybrengen, om niet belaggelyk te zyn. De verscheide manieren

niëren van Enten op een zelve ftam, waren in geen minder getal, zo dat zy alles om ftryd deden, niet welke het beſte, maar welke het meeſte kon uitvinden.

Maar tegenwoordig, nu de verſtanden zuiverder zyn, en bekwaamer, het ligt uit haare duifterniſſe, en de wetenschap uit welke haare dwaalingen getrokken hebbende, dat 's te zeggen, het aanbagt op haar koſten geleerd hebbende, is men zo ſtyffinnig niet meer, in het vervolgen der onmogelyke dingen, maar men heeft liever op de eigenschappen van ider boom gelet, hoewel verſcheiden in foort, en aangemerkt hebbende dat deſe eigenschappen eenige evenreedigheid, of gelykheid met malkander hadden, zo heeft men geloofd, dat zodanige bomen op malkander konde geënt werden.

LEERLING.

Nadien men volgens UE zeggen, een boom van verſcheide foort kan Enten, zoude men dan niet van gelyke, als deſe oude deden die UE my aangewelen hebt, den Wyngaard op de Noot kunnen enten, op de Pruym, op de Peër, op de Kers, en alle deſe boomen zonder onderscheid den een op den ander.

ERVAARE.

Daar op antwoorde ik u, wederom ſeggende dat ik te vooren heb geſteld, dat de Ouden, kwalyk gelukten, in al wat zy beſtonden, by gebrek van beginzels. En om u te doen begrypen, waar in zy feilden, zal ik u zeggen, dat haar dwaaling daar van daan kwam, dat zy ondervonden hebbende, dat de boomen van verſcheide foort, vereenigde, beelden zy hun in, dat ook zonder onderscheid alle foorten van boomen het ſelvyde ſoude doen. Maar gy moet voor een zeekeer beginsel houden, dat de boomen die men Enten wil; Indien zy verſcheiden in foort zyn, ten minſten gelyk in geſlagt moeten zyn.

LEERLING.

Ik weet ten naaſten by, wat UE met het onderscheid der foorten wilt zeggen; Maar ik kan niet wel begrypen wat UE door de verſcheidenheid van geſlagten verſtaat.

ERVAARE.

In der daad, ik heb ongelyk, dat ik u met zulke duiftere woorden heb willen onderwyzen, voor dat ik u haar beteekenis had geleerd, en indien ik 'er my van kon ontſlaan, ik zou u door eenig

E
ander

ander klaarder middel tragten, als met de hand, te doen tasten dat ik u leeren wil.

Ik zal u dan zeggen, dat de boomen van *het zelve Geslagt* zyn, als zy eenige gelykheid met malkander hebben, 't zy in 't blad, hout, of vrugt, dat 's te zeggen, indien 'er iets byzonder in haar is, dat niet gemeen is aan alle andere, gelyk by voorbeeld, de Kwee, de Mispel, witte Doorn, den Appel, de Peer, hebben hoedanigheden, die niet gemeen zyn als aan boomen van haar soort. 't Is het zelve met de Pruim, met den Amandel, Abrikoos, en Persik; Aan welk geslagt van Boomen eenige eigenschap werd gemerkt waar door zy met elkander overeenkoomen, en zig van alle anderen onderscheiden. En deese boomen verscheiden in soort, zyn onder een en het zelve geslagt, door deeze gelykvoormigheid daar die Simpathie, of eevenaardigheid uit spruit, daar ik u van gefegd heb, en deeze gelykvoormigheid, en deeze overkomt, neemt de srydigheid der vereeniging tusschen twee boomen weg, verscheiden in soort.

Daar uit moet gy verder aandringen, dat de boomen die *van dezelve soort* zyn, nog een veel sterker vriendschap, en van langer duur, met elkander hebben; Gelyk by voorbeeld, den Appel komt nooit schoonder, nog van langer duur, als op den Appel, de Peer op Peer, Pruim op Pruim; En zo van alle soorten, dewelke op zig zelfs geënt, altyd overeenstemmen, en accoort zyn, en maar eene begeerte hebben; Want gelyk het zeker is, dat alle Appelbomen, alle Peeren, alle Pruime boomen, en met een woord alle soorten van boomen haar nette Tyd-punt, of saisoen hebben, tot het klimmen van hun sap, zo is het van gelyke zeker, dat het Ent op zyn zelve soort gezet beeter slaagd, als dat op een verscheide soort gezet is: De reeden is, het Ent vind zyn voedzel van selfstandigheid en het voedzel dat hem de stam van een zelve soort ter regter tyd wel van pas voortbrengd, wanneer het dat vereift, gelyk ik u geleerd heb in de derde vraag.

Gy zult my een schynsryd maken, dat deeze les wel srydig is, met eene van myne voorgaande, in welke ik u leer den Peer op Kwee te enten; Daar ik u op zal antwoorden, dat ik uw deeze onderwyzing heb gegeven om kleine boomtjes te hebben, nadien het aan het Kweeboomtje eigen, en natuurlyk is, zo veel

hout

hout niet te maaken als de Tammé-peer.

Men noemd nog verscheiden in soort de boomen wiens vrugt verscheiden in smaak in gedaante, in kouleur is, of die in verscheide tyden rypen, by voorbeeld, de Bergemot is verscheiden in soort van den *Caljou rosat* van den *Messire-jan*, en van andere soorten van Peeren.

Men maakt nog onderscheid van soort tusschen vrugten van dezelfde naam, by voorbeeld den Soomer Bonchretien, is verscheiden in soort, van den Herfst, en Winter Bonchretien; De soomer *Orange*, van die van den Winter; De Soomer *Roos* van die van de Winter, en dus met anderen van dezelfde naam, die in verscheide tyden vrugt geeven.

Men maakt selvs onderscheid van soort om de verscheide kouleur, by voorbeeld, van de roode-soomer Bonchretien, met de groene; Van de *roode Rondo* met de blanke; Van de Winter Bonchretien *Argentia*, met de *Doré*, en van de graauwe Renet appel met de gele; En dus van alle soorten, tusschen welke eenig onderscheid gevonden werd. Maar deeze drie verdeelingen van soorten, en doen tot onze zaak niet; Want als ik zeg dat de stam daar men op wil enten, in soort van het ent kan verschillen, daar door versta ik, deeze soorten begreepen onder haar geslagt, gelyk de Peer, Mispel, Kweepeer, en witte Doorn, verscheiden in soort, zyn onder een en het zelve geslagt begreepen, dat niet anders is, als deeze reede van gelykenis en gelykvormigheid tusschen deeze genoemde soorten van boomen.

Ziet daar, waar in het onderscheid der soorten bestaat, die onder een zelve geslagt begreepen zyn; En deeze boomen hoewel verscheiden, kunnen op malkander geënt werden; Maar aangaande die van een verscheide *Geslagt* zyn, gelyk de Pruijn en Peer, Kers en Vyg, Peer en Granaat, Wyngaard en Noot, 't is van natuure onmoogelyk, die 't samen te doen komen om de schrikkelijke strydigheid, en antipathie, gelyk ik u gezegt heb, die in deeze boomen is.

Gy moet dan onthouden, dat de Boomen, van het zelve geslagt, hoewel verscheiden in soorten, zodanige zyn, die eenige gelykheid in de vrugt of in het hout, of blad hebben, en dat die deeze gelykheid of overeenkomst niet hebben, verscheiden van

geslagt zyn; En onder deeze zou de ervaarenste en verstandigste
Thuinman geen een van duizend enten kunnen doen gelukken,
maar wel de anderen, indien hy de vereischte voorligtigheid ge-
bruikt, dat 's te zeggen, van zyn Enten wel te snyden, en wel en-
ten regter tyd te stellen.

II. HOOFDPUNT.

Van het Enten door Nadering, Soogen genaamd.

LEERLING.

UE heeft my onderweezen myn Vriend, dat de Ouden niet
alleenlyk in discreet, en kwalyk te pas, alle soorten van
boomen Enten, maar ook verscheide manieren uitgevon-
den en geinventeert hadden; Nogtans heb ik hooren zeggen,
dat men tegenwoordig nog op verscheide manieren Ent, als door
Nadering en Sooging, met het fluitje, met het schildeken, of
occuleeren genaamd, met de kroon, en met het popje, entenge-
naamd.

ERVAARE.

Ik beken, dat men tegenwoordig op alle deeze manieren Ent;
Om dat men'er zelfs heel wel mede kan gelukken, maar nadien dee-
ze verscheide manieren van Enten, tot twee kunnen gebragt wer-
den, namentlyk, Enten en Occuleeren, zo zal ik van de andere
maar kortelyk iets zeggen, als niet geheel noodzakelyk zynde.

LEERLING.

Hoewel'er van deeze vyf manieren maar twee gebruikt wer-
den, zoude ik evenwel blyde zyn, indien UE de moeite wilde
nemen om die alle te leeren.

ERVAARE.

Ik zal van de nadering of sooging beginnen, als van een manier
die de verstandige natuur aan de Menschen schynd geleerd te heb-
ben, en zekerlyk, 'tis van haar vermogen, en niet van 's Men-
schen bekwaamheid dat zy deeze kennis geput hebben; En om u
deeze waarheid te bevestigen, moet ik u eerst doen verstaan, wat
naderen of soogen is.

Enten.